Переклад: Анатолій Перепадя

Розділ перший

Жовті черевики

Для Мегре 19 листопада запам'яталося ось чим: того дня випадали іменини братової, окрім того, то був понеділок, а на Кедез Орфевр 1 панує переконання, що вбивства рідко трапляються в понеділки, зрештою, то було перше того року СЛІДСТВО, яке відкривало зимовий сезон.

Всю неділю сіялася холодна мжичка. Дахи і бруківка були масно чорні. Жовтава мла, здавалося, тислася крізь щілини вікон. Пані Мегре навіть не витримала і сказала:

— Треба законопатити вікна.

Щоосені, вже принаймні п'ять років, Мегре обіцяв це зробити найближчої неділі.

— Краще одягнув би тепле пальто,— сказала дружина.

— А де воно?

— Зараз принесу.

О пів на дев'яту ранку в покої ще горіло світло. Пальто Мегре тхнуло нафталіном.

Коли задзвонив телефон, у бюро не було ні Люкаса, ні Жан-в'є, ані малого Лапуента. Відповів Сантоні, корсіканець, новак у бригаді, який

перед цим десять років працював у команді, шо наглядала за гральними домами, а далі — в моральній поліції.

— Це інспектор Неве з третьої округи, пане шеф. Питає, чи може з паном розмовляти. Здається, в нього якась пильна справа.

Мегре схопив трубку.

— Що нового, голубе?

— Телефоную з ресторану на бульварі Сен-Мартен. Знайдено чоловіка, забитого ножем.

— На бульварі?

— Ні. Не зовсім. Нібито в глухому завулку.

Неве, детектив досвідчений, відгадав одразу думку Мегре. Різанина, надто в людному районі, випадок не дуже цікавий. Нерідко билися пияки або зводили порахунки іспанці чи африканці.

— Діло, здається мені, дивне. Може, було б краще, аби ви сюди приїхали. Це між великим ювелірним магазином і крамницею зі штучними квітами.

— їду.

Вперше комісар брав з собою Сантоні. В чорній малолітражці П. Ж.2 він почував себе ніяково у повівах парфумів, якими напахтився його товариш.

Низенький на зріст інспектор Сантоні носив взуття на високих підборах, мастив волосся брильянтином, а —на середньому пальці в нього сидів великий жовтий діамант, без сумніву, фальшивий.

Постаті перехожих чорніли в пітьмі вулиць. На тротуарі бульвару Сен-Мартен зібралося чоловік з тридцять, яких два поліцаї в пелеринах утримували на належній відстані. Дверцята автомобіля відчинив Неве.

— Я попросив лікаря, щоб він зачекав вас.

То був час, коли на цій людній околиці Великих Бульварів панував найбільший рух. Великий освітлений годинник над ювелірним магазином показував двадцять хвилин на шосту.

Поміж двома крамницями — кінець глухого завулка, такого вузького, що його можна й не помітити. То були, власне, лише суточки між двома мурами, зовсім не освітлені, і вели вони, мабуть, на якесь подвір'я.

Неве показував Мегре дорогу. За три-чотири кроки вони наткнулися в завулку на кількох людей, що стояли в темряві. Лише зблизька можна було розпізнати їхні обличчя.

На землі, під розмоклим од вогкості муром, лежав чоловік; одна рука його була підібгана під себе, друга, з побілілою долонею, майже загородила весь прохід.

— Неживий?

Дільничний лікар кивнув головою:

— Смерть наступила одразу.

Ніби для підсилення тих слів світляне кружало електричного ліхтарика поповзло по трупу і пустило дивний одблиск від ножа, що стирчав у тілі. Другий ліхтарик освітив профіль убитого, розплющене око й щоку, подряпану, очевидно, об зубчастий мур.

— Хто його знайшов?

Один поліцай, який тільки на те й чекав, ступив •наперед; його риси ледве позначилися. Він був молодий і схвильований.

— Я йшов обходом. За звичкою кидав оком у всі проходи через людей, які під покровом теїмряви чинять усяке паскудство. Помітив якусь постать на землі. Спочатку подумав, що п'яничка.

— Уже не жив?

— Мабуть, ні. Тіло, однак, було ще тепле.

— Котра була година?

— Чотири сорок п'ять. Я свиснув колезі і негайно подзвонив на пост.

— Це я прийняв повідомлення,— втрутився Неве,— й одразу приїхав. Доручив колезі викликати лікаря.

— Ніхто нічого не чув?

— Наскільки мені відомо, ні.

Трохи далі видко було двері з тьмяно освітленим віконцем угорі.

— А то що таке?

— Двері ведуть до контори ювелірного магазину. Тут ходять рідко.

Перед виїздом повідомили про випадок відділ криміналістики. Експерти прибули з усім своїм спорядженням і фотоапаратами. Робота захопила цілком їхню увагу, вони нічого не розпитували, скаржилися лише, що важко працювати в такій тісноті.

— Що там далі у дворі?

— Нічого, мури. Єдині двері, забиті давно, ведуть на вулицю Меслей.

Було ясно, що чоловікові всаджено ножа в спину, коли він пройшов кроків із десять завулком. Вбивця скрадався за ним нечутно. Перехожі, що валом валили по бульвару, нічого не помітили.

— Я оглянув його кишені і знайшов гаманець.

Неве подав його Мегре.

Гаманець був такий собі — ні новий, ні занадто потертий. В ньому лежало три тисячофранкові і кілька стофранкових банкнот, а також посвідчення на ім'я Луї Туре, комірника, що мешкає в Жюві, на вулиці Тополиній, 37. Там ще були: виборчий бюлетень на те ж прізвище, паперовий аркуш з кількома словами, написаними олівцем, і дуже стара фотографія маленької дівчинки.

— Можна починати?

Мегре кивнув. Блиснуло світло, клацнули апарати. Юрба в кінці завулка густішала, і поліція ледве стримувала її.

Далі експерти обережно витягли ножа, який потрапив до спеціальної скриньки, і, зрештою, тіло перевернули. Показалося лице людини віком від сорока до п'ятдесяти років, на якому відбилося лише здивування.

Він, мабуть, не збагнув, що з ним сталося. Так і помер. Його подив мав у собі щось таке дитяче, в ньому було так мало трагічного, що хтось у пітьмі нервово засміявся.

Одягнений він був чисто і пристойно. Мав на собі темний костюм, бежеве легеньке пальто, а на дивно викручених ногах — жовті черевики, що пасували своїм кольором до дощового настрою того дня.

Окрім черевиків, усе було таке буденне, що ніхто не звернув би на нього уваги на вулиці чи на одній з багатьох терас бульвару. А проте поліцай, який знайшов убитого, сказав:

— Мені здається,-що я його вже бачив.

— Де?

— Не пригадую. Але це обличчя мені начебто знайоме. Пан знає, таких людей ми здибуємо щодня і не звертаємо на них особливої уваги.

— Обличчя і імені щось промовляє,— підтвердив Неве.— Можливо, він працював у цьому районі.

Це, однак, не пояснювало, що Луї Туре робив у глухому завулкові. Мегре звернувся з цим запитанням до Сантоні, оскільки той довго працював у моральній поліції.

— Ніколи його не бачив.

Тоді Мегре наважився: ~

— Працюйте далі, панове. Коли скінчите, привезіть його до Інституту судової медицини. А ми,— звернувся до Сантоні,— відвідаємо сім'ю, якщо він її має.

Вони кружляли хвилин із десять, поки вичитали на блакитній табличці назву потрібної вулиці. Будинок спочатку минули, бо номер 37 був одразу за номером 21. Світилося тільки на першому поверсі. То була кухня. За фіранкою вгледіли метушливу, доволі огрядну жінку.

— Значить, до роботи! — зітхнув Мегре, насилу вилазячи з маленького автомобіля.

Він вибив люльку об закаблук. Коли йшов тротуаром, фіранка відхилилася і жіноче лице притулилося до шибки. Не кожного дня навпроти її дому зипиняється машина. Мегре піднявся трьома східцями ганку. Двері були зі смолистої сосни, лаковані, з залізним окуттям і двома маленькими квадратовими шибками темно-синього кольору. Мегре шукав дзвінка. Поки його знайшов, хтось запитав по той бік дверей:

— Хто там?

— Тут живе пані Туре?

— Так, тут.

— Я хотів би з пані поговорити.

Жінка не поспішала відчиняти.

— Поліція,— докинув півголосом Мегре.

Тоді вона наважилася спустити ланцюжок і відсунути засув. Крізь шпарку, що дозволяла бачити частину її обличчя, пильно оглянула двох чоловіків на порозі.

— Чого пани хочуть?

— Треба з пані поговорити.

— А звідки мені знати, що ви з поліції?

Мегре випадково мав свою відзнаку в кишені. Найчастіше він залишав її вдома. Всунув її у світлову смугу.

— Гаразд. Сподіваюся, що вона правдива.

Жінка впустила гостей. Коридор був вузький, пофарбований набіло, лиштви і двері — лаковані. Двері на кухню були прочинені, але вона, запаливши світло, ввела чоловіків до сусіднього покою.

Майже одного віку з чоловіком, вона була од нього кремезніша, хоч і не здавалася опасистою, а швидше міцно збудованою, при тугому тілі. Сіра сукня і фартух, який вона машинально обсмикувала, не додавали їй принади.

Кімната, в яку вони ввійшли, мала правити за вітальню, а насправді була їдальнею на сільський лад, де всі речі стояли на точно визначених 'Місцях, як на вітрині крамниці чи в меблевому магазині. Жінка не запрошувала сідати, а дивилася на їхні ноги, сповнена остраху, чи не забруднять лінолеум.

— Я слухаю.

— Чоловіка пані звати Луї Туре?

З насупленими бровами, намагаючись відгадати мету їхніх відвідин, вона кивнула головою.

— Він працює в Парижі?

— Заступником директора фірми "Каплан і Занен" на вулиці Бонді.

— А працював коли-небудь комірником?

— Був колись.

— Давно?

— Кілька років тому. Але вже тоді він, власне, керував цілою фірмою.

— Може, пані має якусь його фотографію?

— Що вам до інеї?

— Хотів би переконатися...

— Переконатися? В чому?

І під впливом підозри, що дедалі зростала, вона спитала:

— Що з Луї сталося? х

Жінка мимоволі глянула на годинник на кухні і, мабуть, обмірковувала, де повинен бути чоловік о цій порі.

— Передусім я хотів би впевнитися, чи йдеться про нього.

— На буфеті,— сказала вона.

Там стояло п'ять чи шість фотографій в металевих рамках, серед них — знімок молодої дівчини і чоловіка, зарізаного в провулку. Він виглядав молодшим, вбраний був у чорний одяг,

— Ваш чоловік має ворогів?

— А чого йому мати?

Вона вийшла на хвилинку вимкнути газ, бо щось закипіло на плитці.

— О котрій він повертається з роботи?

— Він завжди сідає на поїзд о в і сімнадцятій годині двадцять дві хвилини на Ліонському —вокзалі. Наша дочка їде наступним поїздом, оскільки кінчає роботу трохи пізніше. Має відповідальну посаду і...

— Ми попросимо пані поїхати з інами до Парижа.

— Луї помер?

Погляд у неї був проникливий, як у жінки, котра не терпить брехні.

— Скажіть мені правду.

— Його вбито сьогодні по обіді.

— Де?

— У глухому завулку коло бульвару Сен-Мартен.

— Що він там робив?

— Не знаю.

— О котрій годині?

— Десь о пів на п'яту, як можна здогадатись.

— О пів на п'яту він ще працює у фірмі "Каплан". Чи пан з ним говорив?

— Не мали часу. Зрештою, ми не знали, де він працює.

— Хто його вбив?

— Це, власне, ми й хочемо встановити.

— Він був сам?

Мегре урвався терпець.

— Може, було б краще одягнутися і поїхати з нами?

— Що ви з ним зробили?

— Зараз його перевезено до Інституту судової медицини.

— Це трупарня?

Що їй на те відповісти?

— А як я попереджу дочку?

— Ви можете залишити їй записку.

Жінка задумалася.

— Ні. Я зайду до своєї сестри і віддам їй ключа. Вона прийде сюди і зачекає на Моніку. А з нею вам треба побачитися?

— Ми в цьому дуже зацікавлені.

— Де їй нас шукати?

— У моєму кабінеті на Ке дез'Орфевр. Так буде зручніше. Скільки їй років?

— Двадцять два.

— Може, ви знаєте її телефон?

— Ні, телефону я не маю. Крім того, вона вже пішла з контори і зараз у дорозі на вокзал. Прошу зачекати.

Почувши жіночу ходу нагорі, обоє мужчин переглянулися. Були певні, що вона міняє сукню, вдягається в чорне і, мабуть, причісує волосся. Коли жінка повернулася, вони знову ззирнулися між собою: не помилилися. Вона вже була в жалобі і пахла одеколоном.

— Треба погасити світло і вимкнути лічильник. Панове можуть зачекати на мене надворі.

Сідаючи до. автомобільчика, вона завагалася, наче побоюючись не знайти в ньому доволі для себе місця. Хтось із сусіднього будинку стежив за ними.

— Моя сестра мешкає за дві вулиці звідціля. Водій нехай зверне праворуч, а потім ліворуч.

Можна було подумати, що то будинки-близнята, такі вони були схожі між собою. Відрізнялися тільки кольором шибок над вхідними дверима: тут були морелеві.

— Зараз повернусь.

її не було близько чверті години. Повернулася в парі з жінкою, навдивовижу до неї подібною і також одягнутою в жалобу.

— Моя сестра поїде з нами. Я подумала собі, що ми могли б потіснитися. Шуряк піде до мене і зачекає дочку. У нього вихідний день. Він ревізор на залізниці.

Мегре сів коло водія. Обидві жінки вмостилися позаду, залишивши трохи місця для інспектора Сантоні. Інколи чутно було, як вони стиха перемовлялися.

Коли прибули до Інституту коло мосту Аустерліц, тіло Луї Туре, як наказав Мегре, лежало в одязі на плиті. Мегре відсло* нив небіжчикові лице, приглядаючись до обох жінок, яких бачив уперше одну біля одної на світлі. В пітьмі вулиці він прийняв їх за близнят. Зараз було видно, що сестра пані Туре молодша на три або й чотири роки і її постать гнучка, але, мабуть, ненадовго.

— Ви його впізнаєте?

Пані Туре мала в руках хусточку, але не плакала. Сестра тримала її під руку, ніби додаючи духу,

— Так, це Луї. Мій бідолашний Луї. Сьогодні вранці, про* щаючись зі мною, він не гадав...

І раптом вона запитала:

— Можна йому закрити очі?

— Тепер пані може це зробити.

Вона глянула на сестру: обидві наче питали взаємно, котра з них наважиться. Зробила це дружина, з якоюсь урочистістю, шепнувши:

— Бідолаха Луї.

Тут вона помітила черевики, що стирчали з-під простирадла, і насупила брови:

— Що то таке?

Мегре не одразу збагнув.

— Хто йому взув черевики? :

— Вони були на ногах, коли його знайшли.

— Це неможливо. Луї ніколи не носив жовтих черевиків, принаймні з двадцяти шести років, відколи став моїм чоловіком. Він знав, що я б йому не дозволила. Бачиш, Жанно?

Жанна ствердно кивнула.

— Прошу вас переконатися, чи весь одяг належить йому. Щодо особи немає жодного сумніву, правда ж?

— Жодного. Але черевики не його. Він чистить їх майже щодня. Хіба я не знаю? Сьогодні вранці взув чорні, з подвійною підметкою; ходив у них на роботу.

Мегре стягнув усе простирадло.

— Це його пальто?

— Так.

— А костюм?

— Так, але краватка — ні. Ніколи б не зодягнув він такого крикливого галстука. Цей майже червоний!

— Ваш чоловік вів правильне життя?

— Авжеж, моя сестра може підтвердити. Вранці він сідав на розі в автобус, що завозив його на станцію в Жюві, точно на восьму сімнадцять. Віїн завжди їздив з нашим сусідою, паном Бодуеном, котрий працює в управлінні безпосередніх податків. На Ліонському вокзалі сідав у метро і виходив на зупинці Сен-Мартен.

Працівник Інституту подав Мегре знак. Комісар зрозумів і провів обох жінок до столу з розкладеними на ньому речами померлого.

— Сподіваюся, пані впізнає ці речі?

Там були: срібний годинник з ланцюжком, запальничка, ключ і поряд з гаманцем —два шматочки синього картону.

Пані Туре одразу глянула на картонки.

— Квитки в кіно,— мовила вона.

— Кінотеатр нових фільмів на бульварі Бон-Нувель,— сказав Мегре, оглянувши квитки.— Якщо я добре прочитав цифри, їх використано сьогодні.

— Це неможливо. Чуєш, Жанно?

— Мені це здається дивним,— зауважила поважно сестра.

— Може, оглянете гаманець?

Вона послухалась його і-знову насупила брови.

— У Луї не було сьогодні вранці стільки грошей.

— Ви певні?

— Та я щодня стежу, чи є в нього в гаманці гроші. Він ніколи не мав більше, ніж одну тисячофранкову і дві чи три сто-франкові банкноти.

— Може, він щось одержав?

— До кінця місяця ще далеко.

— Повертаючись увечері, завжди мав визначену суму в кишені?

— Крім витрат на метро і цигарки. На поїзд у нього був постійний квиток.

Вона хотіла покласти гаманець до торбинки, але спинилася.

— Може, він вам ще потрібний?

— Так, аж до нового розпорядження.

— Найменше мені зрозуміло, чому Луї замінено черевики і краватку. Дивно також, що його в цей час не було на роботі.

Мегре більше не розпитував, попросив її підписати якісь па-* пери.

— Ви поїдете додому?

— Коли ми зможемо забрати тіло?

— Певно, за день або два.

— Розтин буде?

— Можливо, а проте не обов'язково.

Пані Туре глянула на годинник.

— У нас поїзд за двадцять хвилин,— мовила вона до сестри, і звертаючись до Мегре: — Ви б могли підвезти нас на вокзал?

— Моніки не ждатимеш? — обізвалася сестра.

— Вернеться сама.

Дорогою з Інституту, проїжджаючи коло Ліонського вокзалу, вони побачили, як дві імайже однакові постаті пішли кам'яними сходами.

— Козир-дівка! — буркнув Сантоні.— Безталанний фертик не міг надто розгулятись.

— В усякому разі не з нею.

— Що ви думаєте про пригоду з черевиками? Якби були нові, можна було б припустити, що він купив їх сьогодні.

— Не насмілився б. Хіба ви не чули, що вона сказала?

— Та й купити яскраву краватку він не наважився б.

— Цікаво, чи дочка схожа на матір.

Вони звернули на Ке дез'Орфевр не одразу: затрималися в пивничці, щоб пообідати. Мегре подзвонив дружині, що він не знає, коли повернеться додому.

Коли заїхали крізь браму П. Ж., службовець сказав Мегре:

— Пана питала якась дівчина. Здається, вона домовилась про зустріч. Я послав її нагору.

— Давно чекає?

— Хвилин із двадцять.

— Мені залишитися з вами? — спитав Сантоні.

Мегре кивнув ствердно — оскільки він почав слідство з Сантоні, то й продовжуватимуть вони разом.

На фотелі в приймальні сиділа молода панна. В очі впадав її ясно-синій капелюшок. Кімната була тьмяно освітлена. Писар читав вечірню газету.

— Це до вас, пане шеф.

— Знаю.— Мегре обернувся до дівчини і спитав: — Панна Туре? Може, пройдете до мого кабінету?

У кабінеті він запалив лампу з зеленим дашком, її світло падало на фотель, що стояв навпроти бюрка. Мегре показав дівчині на фотель. Він бачив, що вона плакала.

— Дядько сказав мені, що батько вмер.

Метре не одразу почав говорити. Панна Туре, як і її мати, тримала в руці хусточку, згорнуту клубком, і м'яла її в пальцях так, як Мегре змалку любив м'яти шматок замазки.

— Я гадала, що застану тут матір.

— Вона повернулася .в Жюві.

— Як вона це перенесла?

Що ж їй відповісти?

— Вона трималася мужньо.

Моніка була гарна, не схожа на матір, але успадкувала від неї кремезність. Однак це не вражало прикро, бо вона була молодша і не така дебела. Мала на собі доброго крою костюм, що трохи здивувало комісара, оскільки вона не могла пошити його сама чи купити в дешевій крамниці.

— Що скоїлося? — спитала врешті дівчина, на її очах заблищали сльози.

— Вашого батька вбито ножем.

— Коли?

— Сьогодні, після полудня, між о пів на п'яту і трьома четвертями на п'яту.

— Як це могло статися?

Чому Мегре здавалося, що вона не зовсім щира? Матір ніби збунтувалась, але з її вдачею цього можна очікувати. Власне, як на пані Туре, вмерти в глухому завулку при бульварі Сен-Мартен було ганьбою. Вона влаштувала своє життя, і не лише своє, а й цілої родини, і та смерть не вміщалася в усталених для неї рамках, а надто тоді, коли небіжчик — о жах! — мав жовті черевики і майже червоного галстука.

Моніка здавалася обережною і начебто побоювалась якихось несподіванок або питань.

— Ви добре знали батька?

— Але ж... напевне...

— Пані його знала, очевидно, як кожен знає своїх кревних. А мене цікавить ось що: чи поміж вами була приязнь, чи траплялося, що батько говорив пані про свої душевні переживання і думки...

— З нього був добрий батько...

— Він вважав себе щасливим?

— Здається.

— Ви його зустрічали інколи в Парижі?

— Не розумію. На вулиці, ви маєте на увазі?

— Обоє ви працювали в Парижі. Мені вже відомо, що одним поїздом не їздили.

— Наші години праці були різні.

— Могли зустрічатися під час обідньої перерви.

-— Інколи бувало.

— Часто?

— Ні. Швидше рідко.

— Пані бувала в магазині, де він працював?

Дівчина завагалася.

— Ні,— одказала вона,— ми зустрічалися в ресторані.

— Ви до нього дзвонили?

— Не пригадую.

— Коли востаннє разом обідали?

— Кілька місяців тому. Перед відпусткою.

— Де саме?

— В "Ельзаському кухлі", ресторані на Севастопольському бульварі.

— Матір пані знала про це?

— Здається, я їй казала. Не пам'ятаю.

— Веселої вдачі був батько?

— Мені здається, що досить веселої.

— Тішився добрим здоров'ям?

— Ніколи його не бачила хворим.

— Мав приятелів?

— Ми ходили передусім до тіток і дядьків.

— У вас їх багато?

— Двоє тіток і двоє дядьків.

— Усі мешкають у Жюві?

— Так. Недалеко від нас. Дядько Альбер, чоловік тітки Жанни, і повідомив мене про смерть батька. Тітка Целіна живе трохи далі.

— Вони обидві материні сестри?

— Так. І дядько Жюльєн, тітки Целіни чоловік, теж працює на залізниці.

— Маєте любчика, панно Моніко?

Дівчина трохи збентежилася.

— Зараз про це говорити недоречно. Мені доведеться побачити батька?

— Що пані хоче сказати?

— З дядькових слів зрозуміла, що маю упізнати труп.

— Це вже зробили мати і тітка. А втім, якщо пані бажає...

— Ні. Я побачу його вдома.

— Ще одне слово, панно Моніко. Чи траплялося вам бачити в Парижі батька в жовтих черевиках?

Дівчина відповіла не одразу. Щоб вигадати час, вона перепитала:

— У жовтих черевиках? ■

— В ясно-гнідих, якщо пані бажає. За моєї молодості, шануючи ваш слух, казали "черевики кольору гусячої купки".

— Не пам'ятаю.

— А червоної краватки в батька не бачили?

— Ні.

— Коли ви ходили в кіно?

— Вчора після полудня.

— У Парижі?

— У Жюві.

— Я більше вас не затримую. Здається, ваш поїзд відходить...]

— За тридцять п'ять хвилин...

Дівчина зиркнула на наручний годинник, встала і зачекала ще хвилю.

— До побачення,— мовила вона врешті.

— До побачення. Дякую пані.

Мегре провів дівчину до порога і зачинив за нею двері.

Розділ другий

• Дівчина з великим носом

• Рідке яйце

• Похорон під зливою

• Вдова поліцая

• Прохачі

• Магазин непромокальних плащів

• Таємниця Моніки

• Судді Комельо нетерпеливиться

1

На набережній Ке дез'Орфевр міститься управління слідчої поліції.

© Український переклад. А. О. Перепадя, 1990

2

П. Ж.— слідча кримінальна поліція.

Дівчина з великим носом

Мегре вийшов з дому десь о пів на дев'яту і без поспіху, перш ніж збігло чверть години, прибув до місця, де вулиця Бонді сягає бульварів, утворюючи на перехресті невеличкий пла-цик перед театром "Ренесанс". Там, за словами пані Туре, у фірмі "Каплан і Занен" працював Луї Туре.

Будинок був дуже старий. Двірничка якраз розкладала пошту.

— Фірма "Каплан і Занен"? — спитав її комісар.

— Наступного місяця буде три роки, як вона перестала існувати.

— А ви тут працювали?

— У грудні мине двадцять шість років, як я тут мешкаю.

— Ви знали Луї Туре?

— Авжеж, я знала пана Туре.

— Яз поліції,— пояснив їй Мегре.— Мені треба знати все, що стосується Туре.

— Ми називали його паном Луї. Його так усі називали.

З-під склепіння вони вийшли на подвір'я, де трохи далі височів просторий будинок із скляним дахом, схожим на вокзальну залу. На мурах виднілось ще кілька літер від назви "Каплан і Занен".

— Щоразу, коли він заглядав до мене... ■

— Він часто приходив?

— Мабуть, кожних два або три місяці, завжди з ласощами в кишені... Але щоразу відчувалося, що пан Луї чогось зажу-* рсНИ'Й.

— Пан Луї був комірником?

— Так. Він ходив у сірій блузі. Гляньте, отам на розі була конторка молодого пана Каплана. Була й друкарка, панна Лео-нія. А в клітці на другому поверсі працював старий бухгалтер. Одного ранку в жовтні чи листопаді пан Макс Каплан скликав увесь персонал і сказав, що ліквідує фірму...

— Ви знаєте пані Туре?

— Ніколи її не бачила. Вона мешкала в передмісті, в Жювї...

— І тепер там мешкає.

— Ви з нею бачилися? Що вона за одна?

На відповідь Мегре тільки скривив легку гримасу. Вона зрозуміла його.

— Я теж так думала. Можна догадатися, що він був нещасливий у шлюбі.

— Жінки його цікавили?

— Зроду!

— Ви загубили панни Леонії слід?

— Ні. Я маю її адресу. Живе з матір'ю. Вона вже не дру^ кує. Завела собі крамничку при вулиці Кліньянкур, на Монмартрі.

— Дякую пані. Я ще зайду до вас неодмінно.

Мегре зайшов до невеличкого бару і подзвонив до себе.

— Хто біля телефону?

— Жанв'є, пане шеф.

— Що нового?

— —Люди роз'їхалися, як ви казали.

Це означало, що п'ятеро інспекторів, поділивши дільниці Парижа, побували в крамницях із залізними виробами. Сантоні ж Мегре доручив про всяк випадок зібрати відомості про Моні-ку Туре. Отож він повинен бути на вулиці Ріволю і крутитися поблизу контори "Жебер та Башельє — спірні справи".

— Можете прислати мені машину?

— Де ви зараз?

— На вулиці Бонді. Я чекатиму навпроти театру "Ренесанс".

— Це все?

— Дай знімок до газет. Нехай пишуть про це як про банальну справу.

— Гаразд.

Зайшовши до крамниці панни Леонії, Мегре мало не остовпів. Постать, яка вийшла до нього з задньої кімнати, де сиділа на фотелі стара жінка з котом на колінах, зовсім не відповідала створеному в його уяві образові друкарки Капланів. У неї був здоровий м'ясистий ніс, який можна побачити в старих сонливих левів у звіринці.

— Я Мегре, комісар П. Ж. Вчора вбито вашого давнього колегу, Луї Туре...

З усіх жінок звістка вразила її найбільше, а проте вона не плакала, не лазила по носовичок і не кусала губи. Вона просто скам'яніла. Можна було присягнутись, що серце їй перестало битися.

— Щоб викрити вбивцю, я маю зібрати по змозі всі відомості про нього...

Вона мовчки кивнула.

— Гадаю, ви знали його добре...

Лице їй проясніло на хвилю.

— Як це сталося? — спитала вона врешті.

Вона була бридка, мабуть, змалку і безперечно завжди про це знала. Оглянулася назад у кімнату і прошепотіла:

— Можемо розмовляти при мамі. Вона зовсім глуха. її тішить присутність людей.

Мегре не зважився сказати, що задихнеться без повітря в цій кімнаті, де двоє жінок жили майже без руху.

— Я оце йду з вулиці Бонді від двірнички.

— То для неї мав бути жах.

— Так. Вона його дуже любила.

— Усі його любили.

Тут дівчина злегка зашарілася.

— Ви його бачили частенько, правда?

— Він приходив кілька разів до нас, але не можна сказати, щоб часто.

— Чи пані відомо, що він робив останнім часом?

— Я ніколи про це не питала його. Здавалося, йому жилося добре. Я думала, що він сам провадить діло, бо ніколи не поспішав на службу.

— Не розповідав про людей, з якими знався?

— Ми розмовляли насамперед про вулицю Бонді, про фірму "Каплан", про пана Макса та інвентар.

Дівчина завагалася.

— Гадаю, що пан бачився з його дружиною?

— Так, учора ввечері.

— Що вона казала?

— Вона не розуміє, як сталося, що чоловік у хвилину смер^ ті був у жовтих черевиках.

— Він носив їх часто.

— Ще тоді, як працював на вулиці Бонді?

— Згодом. Набагато пізніше.

— Як це розуміти?

— Може, через рік.

— Пані не вразили його жовті черевики?

— Авжеж.

— Що —ви тоді подумали?

— Що він змінився.

— Справді змінився?

— Він уже був ніби не то'й. Щось зайшло в його життя.

Жінка?

Це було жорстоко, але він мусив так спитати.

— Може.

— Він звірявся пані?

— Ні.

— Ніколи до пані не залицявся?

— Ніколи,— відказала вона поквапно.— Присягаюсь. Я певна, що навіть і гадки не мав!

— Уявляю, який це був жорстокий удар для всіх вас, коли пан Каплан оголосив, що згортає діло.

— Так, це було важко пережити.

— Особливо для Луї Туре?

— Пан Луї найдужче був прив'язаний до фірми. Призвичаївся. Уявіть собі, що він почав працювати в конторі з чотирнадцяти років.

— Звідки він родом?

— З Бельвіля. Розповідав, що його мати лишилася вдовою й одного дня приїхала з ним до старого пана Каплана. Він ще носив коротенькі штанці. До школи майже не ходив.

— Мати померла?

— О, вже давно.

Чому Мегре здавалося, що панна Леонія з чимось від нього таїться?

— Думаю, що йому важко було знайти роботу.

— Хто вам про це казав?

— Я зрозумів з розповіді двірнички.

— Знайти роботу завжди важко, як переступило за сорок, та ще й коли немає фаху.

— Він ходив до вас у той час?

— Так.

— Ви допомагали йому?

— Нащо про це говорити?

—— Бо поки я не уявлятиму гаразд, що робив пан Туре в останні роки, я не зможу зловити його вбивцю.

— Це правда,— погодилася вона.— Я розкажу пану все, але нехай це лишиться між —нами. Передусім не треба переказувати його жінці. Вона така горда.

— Ви її знаєте?

— Він мені розповідав. Чоловіки її сестер займають прекрасне становище і побудували собі будинки.

— Він також.

— його примусила дружина. Вона й собі зажадала поселитися в Жюві, як її сестри.

її голос змінився, в ньому чулася глуха образа, що збиралася в ній оддавна.

— Він боявся жінки?

— Не хотів нікому завдавати прикрощів. Коли ми втратили роботу, це було за кілька тижнів до Різдва, він вирішив не псувати родині свят.

— Він нічого не сказав? Удав, що все ще працює на вулиці Бонді?

— Луї сподівався знайти нову роботу за кілька днів, а потім тижнів. Але був будинок.

— Не розумію.

— Луї купив його на виплат, а я знала, що коли він хоч раз не заплатить у термін, буде лихо.

— У кого він позичав гроші?

— У пана Семброна і в мене. Семброн — це наш колишній бухгалтер. Він уже не працює. Мешкає на набережній де ля Межісері.

— Він має гроші?

— Це бідняк.

— І обоє ви позичали гроші пану Луї?

— Так. Інакше його будинок продали б і родина опинилася б на вулиці.

— Чому він не звернувся до пана Каплана?

— Бо пан Каплан не дав би йому нічого. Такий уже це чоловік. Коли він оголосив про ліквідацію фірми, то кожному з нас вручив конверти з тримісячною винагородою. Пан Луї не наважився тримати при собі гроші, щоб не довідалася його дружина.

— Вона обшукувала його кишені? —

— Не знаю. Очевидно. Гроші я переховувала. Щомісяця Луї брав суму, як свою платню. Потім, коли він уже все забрав...

— Розумію.

— Він віддав мені борг.

— Через який час?

— Вісім чи дев'ять місяців. Біля року...

— Скільки ви його не бачили?

— Майже від лютого до серпня.

— Ви турбувалися?

— Ні. Я знала, що він прийде. А якби навіть не повернув мені гроші...

— Він сказав пані, що знайшов роботу?

— Сказав, що працює.

— Тоді носив чорні черевики?

— Так. Приходив до нас інколи. Приносив щоразу подарунок для мене і ласощі для мами.

— Він ніколи не називав якихось прізвищ?

— Чиїх?

— Начальників, приятелів, колег...

— Ні...

— Не згадував у розмові яких-небудь місць. Парижа?

— Тільки вулицю Бонді. Він ходив туди кілька разів.

Розділ третій

Рідке яйце

Зранку комісар побував у Семброна на набережній де ля Межісері. Відвідини завдали йому клопоту.

Насамперед він подзвонив до пана Макса Каплана. Йому відповіли, що Каплан перебуває на своїй віллі в Антібах і невідомо, коли повернеться до Парижа.

Вхід у будинок Семброна на набережній де ля Межісері був між двома крамницями, де продавали птахів.

— Де живе пан Семброн? — спитав Мегре у двірнички.

— На останньому поверсі. Пан легко потрапить.

Даремно шукав він ліфта. Його тут не було, і Мегре довелося лізти на сьомий поверх.

— Пан Семброн?

— Так, це я. Прошу заходити.

Навіть таку коротку фразу йому перервав напад глухого кашлю.

— Вибачте. Це бронхіт...

— Я з П. Ж. Комісар Мегре...

— Так. Я гадав, що пан прийде.

На столі лежала газета, розгорнута на сторінці, де вміщено кілька рядків про смерть Луї Туре.

— Я перебив пану сніданок?

— Ні, ні, нічого.

— Дуже прошу, робіть своє діло і на мене не зважайте.

— Яйце все одно вже зварилося круто.

Бухгалтер, мабуть, був майже одного віку з матір'ю панни Леонії. Одначе не мав нікого, хто б за ним ходив. Мабуть, гості ніколи не були в цьому помешканні.

— Коли ви востаннє бачили пана Луї?

Розмова тривала з півгодини через важкі заводи кашлю і неймовірну повільність, з якою пан Семброн їв яйце.

Що ж нового дізнався Мегре? Нічого, що б йому не було відомо від двірнички з вулиці Бонді або Леонії.

Ліквідація фірми "Каплан" для Семброна також була катастрофою. Він навіть не намагався шукати нову роботу. Дідок мав якісь заощадження. Складав цілими роками і вірив, що забезпечить свою старість. Але гроші впали в ціні, і йому лишилося стільки, аби не померти голодною смертю.

Він був удівець, бездітний, безсімейний.

Коли Туре попросив у Семброна грошей, той позичив йому не вагаючись.

— Він казав, що йдеться про життя або смерть. Я відчув, що це правда. Віддав мені через кілька місяців.

— Скільки разів був він у пана?

— Двічі або тричі. Першого разу приніс мені гроші. Тоді ж подарував мені люльку.

— Коли пан бачив його востаннє?

— Три тижні тому на лаві бульвару Бон-Нувель.

— Ви з ним розмовляли?

— Я підсів до нього. Він хотів мене почастувати в сусідній кав'ярні, але я відмовився. Світило сонечко. Ми собі гомоніли, поглядаючи на перехожих.

— Він був у жовтих черевиках?

— Я не дивився на його черевики. Не помітив.

— Казав про свою роботу?

Пан Семброн похитав головою.

— Як же ви попрощалися?

— Мені все здавалося, що хтось крутиться коло лави і подає знаки моєму товаришеві.

— Мужчина?

— Так. Середнього віку.

— Який він мав вигляд?

— Як у завсідників скверів у тому районі. Зрештою він сів поряд, але не озвався до нас. Я пішов. Коли озирнувся, обоє вже вели розмову.

— Дружню?

— Не схоже, щоб сварилися.

Оце і все. Мегре завагався, чи не піти додому, і зрештою надумав поснідати у своєму улюбленому куточку в кав'ярні "Дофін".

Було пахмурно. Сена посіріла. Він напився кави, присмаченої чаркою кальвадосу, і повернувся до П. Ж., де на нього чекав стос паперів. Трохи згодом подзвонив суддя Комельо.

— Що ви думаєте про справу Туре? Прокурор передав її мені сьогодні вранці і сказав, що ви нею займаєтесь. Гадаю, що це п'яні рахунки, га?

Мегре кашлянув, що не значило ні так, ані ні*

— Тіло можна віддати родині. Я хотів би тільки, щоб одяг прислали до лабораторії.

— Згода. Прошу оповіщати мене, як іде слідство.

Мегре розгріб жар у грубі, натоптав люльку і близько години сидів, заглиблений у писарську роботу, ставив позначки на одних паперах, підписував інші, вів телефонні розмови.

— Можна ввійти, шеф?

Це був Сантоні.

— Гадаю, що я напав на слід,— сказав він, аж пританцьовуючи.

Мегре спокійно глянув втомленими очима на інспектора.

— Передусім контора "Жебер і Башельє", в якій працює та малявка, стягає борги. Це не великий зиск. Власне, вона скуповує по низькій ціні вже безнадійні векселі і вимагає сплатити. Отож не так тієї праці в конторі, як переслідування жертв по домівках. Панна Туре працює на вулиці Ріволі тільки до обіду, а потім обходить боржників.

— Розумію.

— Боржники це переважно біднота. їх можна настрахати і зрештою щось виблагати. Начальства я не бачив. Очікував на вулиці, намагаючись, щоб панна мене не вгледіла. Коли вийшли на обід, я зачепив одну службовку вже не першої молодості, яка, мабуть, не любила своєї товаришки.

— І що?

— Наша Моніка має приятеля.

— Дізнався, як його звати?

— Стривайте, шеф. Вони зустрічаються близько чотирьох місяців і щодня обідають разом у дешевому ресторані на Севастопольському бульварі. Він зовсім молодий, має дев'ятнадцять років і працює продавцем у великій книгарні на бульварі Сен-Мі-шель.

Мегре бавився люльками, що лежали рядком на його столі. Не докуривши одної люльки, він почав натоптувати другу.

— Хлопця звуть Альбер Жоріс. Я хотів побачити, що він за один, і пішов до ресторану. Там було людно. Я знайшов нарешті Моніку, але вона сиділа сама. Панна, здавалося, нервувала-ся і раз у раз зиркала на двері.

— Він так і не прийшов?

— Ні. Вона їла повільно, як тільки могла. В тих ресторанах обслуговують швидко і не люблять маруд. В кінці їй довелося піти, але ще з чверть години прогулювалася тротуаром.

— А потім?

— 'Далі подалася на бульвар Сен-Мішель. Я пішов назирці. Моніка зайшла туди й звернулася до одного продавця, який послав її до каси. Я бачив, як вона вперто про щось просила. Кінець кінцем, піймавши облизня, пішла.

— Не стежив за нею далі?

— Я подумав, що краще зайнятися юнаком. Зайшов до книгарні і спитав у директора, чи знає він Альбера Жоріса. Він відповів ствердно, але сказав, що той працює тільки вранці. Побачивши моє здивування, директор пояснив, що наймає передусім студентів, а ті не можуть працювати цілий день,

— А Жоріс студент?

— Прошу почекати. Він працює вже понад рік. Спершу приходив на цілий день. Потім, три місяці тому, заявив, що вивчатиме право і може бути в крамниці лише до обід.

— Дізнався про його адресу?

— Він мешкає з батьками на алеї Шатільйон, майже навпроти церкви на Монружі. Хвилинку, це ще не все. Альбер Жоріс не з'явився сьогодні на бульвар Сен-Мішель, з ним це траплялося лише два чи три рази за цілий рік, про що він завжди попереджав телефоном. Сьогодні він цього не зробив.

— Учора він працював?

— Так. Я подумав, що варто поїхати на алею Шатільйон. Батьки, привітні люди, живуть в охайній квартирі на четвертому поверсі. Матір я застав за прасуванням білизни.

— Ти їй сказав, що з поліції?

— Ні. Я сказав, що я приятель її сина і мені треба його бачити...

— Вона одіслала тебе до книгарні?

— Так. Жінка нічого не запідозрила. Він виїхав сьогодні вранці о чверть на дев'яту, як завжди. Мати ніколи не чула, щоб її син вивчав право. її чоловік працює на складі тканин на вулиці Віктуар. Вони не такі заможні, щоб заплатити за синову науку.

— Що робив далі?

— Я вдав, що це, певне, не той Жоріс, якого я шукаю. Спитав у неї, чи є вдома синова фотографія. Вона показала мені знімок, що стояв в їдальні. Добра жінка, вона і гадки не мала. Клопоталася тим, аби не вистудити прасок і не спалити білизну. Я не переставав сипати їй компліменти...

Мегре не сказав нічого, але й не виказав ніякого захоплення. Сантоні під його рукою недавно. Все, що він розповідав, і його тон ніяк не пасували до звичаїв Мегре та його співробітників.

— Виходячи, я скористався з її неуважності,— Сантоні простягнув руку.

— Давай.

Мегре й без того знав, що Сантоні поцупив фотографію. Во-юа зображала худого, нервового юнака з дуже довгим волоссям. Жінкам він, певно, подобався і, мабуть, знав про це.

— Це і все?

— Мабуть, варто простежити, чи вернеться він додому сього-" дні ввечері, правда?

— Побачимо.

— Ви незадоволені?

Що йому пояснювати? Сантоні виробиться, як і інші. Коли Мегре брав до себе інспектора з іншого відділу, завжди повто^ рювалася та сама історія.

— Якщо я не стежив за дівчиною, то це тому, що знав, де її шукати. Щодня о пів на шосту, а найпізніше три чверті на шосту вона приходить ще раз до контори, щоб здати гроші і склас-* ти звіт. Може, ви хочете, щоб я туди пішов?

Мегре завагався. Йому вже хотілося сказати, щоб Сантоні взагалі більше нічим не займався. Але подумав, що це було б несправедливо, оскільки інспектор старався.

— Довідайся, чи повернулася вона до контори, а потім, чи піде звідти, як завжди.

— Може, хлопець з нею зустрінеться?

— Може. О котрій годині він повертається додому?

— Він вечеряє о восьмій. У цей час він завжди дома, навіть коли йде кудись увечері.

— Телефону в них немає?

— Ні.

— А у двірнички?

— Не думаю. Не схоже, щоб у такому будинку був телефон.

— Зайди туди о пів на восьму і розпитай двірничку. Лиши мені фотографію.

Раз уже Сантоні взяв фотографію, то Мегре затримав її у себе. Хтозна, може, придасться.

— Ви будете в кабінеті?

— Не знаю, де буду, але тримай зв'язок з набережною дез'Ор-февр.

— До того, як піти на вулицю Ріволі, в мене лишається дві години. Що мені робити?

—■ Зайди до відділу інспекції мебльованих кімнат. Може, там є бланк з ім'ям Луї Туре.

— Гадаєте, він має кімнату в місті?

— А де ж він залишав жовті черевики та яскраву краватку, перш ніж вернутися додому?

— Це правда.

За дві години вийшло пообіднє видання газет із портретом Луї. Це був зовсім маленький знімок у куточку сторінки з коротким підписом: "Луї Туре, вбитий вчора по обіді в глухому завулкові коло бульвару Сен-Мартен. Поліція натрапила на слід убивці".

Це була вигадка, але газети завжди додають такий вираз. Зрештою, здавалося дивним, що до комісара ніхто ще не подзво-"ив у зв'язку з цією справою. А все ж трапляється, що вони до-' помагають викрити правду.

Три роки пан Луї виїжджав із Жюві завжди тим самим ранковим поїздом, щоб 'повернутися тим самим вечірнім поїздом, і забирав сніданок, загорнутий у газету, як це робив ціле життя.

Куди він ішов, коли виходив з поїзда на Ліонському вокзалі? Це лишалося таємницею.

Перші місяці він, певно, розпачливо шукав нової роботи. Йому довелося, як і іншим, стояти у хвості біля порога редакцій газет, щоб бігти одразу на адреси, подані в оголошеннях.

Потім слід його пропав на довгі місяці. Туре не тільки мусив заробити платню, яку отримував у Каплана, але ще й мати гроші, щоб сплатити борги.

Увесь час він повертався додому щовечора, як і колись після роботи.

Жінка й гадки не мала ні про що, Так само й дочка, сестри та їхні чоловіки.

Зрештою, одного дня він приїхав на вулицю Кліньянкур, щоб віддати панні Леонії гроші і ласощі для старої.

На той час він уже мав на ногах жовті черевики.

Чому Мегре так зацікавили ці жовті черевики? Він і сам не знав.

Передусім вони були доказом визволення Туре, бо поки він носив ті черевики на ногах, він вважав себе вільною людиною: дружина, її родичі не мали над ним влади, доки він знову не зодягав своє чорне взуття.

Це мало також інше значення. Пан Луї мусив відчути приплив грошей. Але чому Луї не казав своїм знайомим, що працює?

Випадково двірничка зустріла його об одинадцятій годині на лавці бульвару Сен-Мартен. Вона не розмовляла з ним, а одвернулася, щоб він її не побачив. її засмутило, що той сидів на давці. Такого чоловіка, як пан Луї, який все своє життя працював день у день по десять годин, застати раптом на лавці! Хоч би в неділю? Чи по обіді? А то об одинадцятій годині, коли по всіх конторах, крамницях і складах кипить праця.

На лавці останнім часом бачив його і давній колега пан Сем-брон, але вже на бульварі Бон-Нувель, поблизу того ж бульвару Сен-Мартен та вулиці Бонді.

Це було по обіді, пан Семброн уже не бентежився, як двірничка, і заговорив до Туре. А хто ж то крутився біля лавки, чекаючи знаку, щоб підсісти?

Пан Семброн не розгледів незнайомця. Але те, що він сказав, було несподіванкою: "Такі люди завжди там сидять на лавках".

На думку комісара, дві речі — жовті черевики і сидіння на лавці не зовсім пасували одна до одної.

Вийшли газети з фотографією, і все ж ніхто не дзвонив. Надворі вже почало смеркати. Комісар підвівся і зняв з вішалки своє тепле пальто.

Перш ніж вийти, він одчинив двері до кімнати інспекторів:

— Я повернуся десь-за дві години.

Брати машину було ні до чого. Він скочив до автобуса і за кілька хвилин вийшов на розі Севастопольського бульвару й Великих бульварів.

Ще вчора о цій годині Луї Туре жив і був також десь тут. Він мав би ще час змінити свої жовті черевики на чорні й податися на Ліонський вокзал, щоб повернутися в Жюві.

Юрба на тротуарах густішала. Щоб перейти вулицю, треба було чекати на кожному розі добру хвилину.

"Це, напевне, вона",— подумав Мегре, побачивши на тротуа^ рі лаву навпроти бульвару Бон-Нувель.

Ніхто на ній не сидів у цей час.

На розі вулиці Сен-Мартен походжали повії. Декотрі сиділи в малому барі, де четверо мужчин грали за круглим столиком в карти.

Мегре побачив біля прилавка інспектора Неве. Він спинився, очікуючи його. Неве, мабуть, уже розпитав усіх жінок.

— Як справи? — спитав Мегре, вийшовши з бару.

— Ви теж тут, пане шеф?

— Власне, йду обходом.

— Я тут з восьмої ранку. Перепитав уже чоловік з п'ятсот.

— Знайшов шинок, куди Туре ходив на обід?

— Звідки ви знаєте?

— Я гадаю, що він обідав у цьому районі і завжди в одному і тому ж місці.

— Там,— сказав Неве, показуючи на затишний ресторан.

— Що там кажуть?

— Офіціантка казала, що він сидів завжди за одним і тим самим столиком біля прилавка. Мені здалося, що вона йому симпатизувала.

— Читала газети?

— Ні. Про вбивство вона дізналася від мене. Не хотіла повірити. Це не дорогий ресторан, хоча без сталих цін. До кож-ного обіду пан Луї замовляв півпляшки фірмового вина.

— Ще хто-небудь бачив його тут?

— Біля десяти душ. Одна дівчина, що вистоює на розі, бачила його майже щодня... Спершу пробувала його умовити... Він відмовився, але чемно. Відтоді, зустрічаючись, вона кидала йомуі "А може, сьогодні?" Це тішило їх обох. Коли вона йшла з клієн* том, він підморгував їй.

— Ніколи не ходив з ними?

— Ні.

— його бачили коли-небудь із жінкою?

— Дівчата ні, але його бачив один продавець у ювелірному магазині.

— Це той магазин, біля якого його вбито?

— Так. Коли я показав у магазині знімок, його впізнали* "Це добряк, який купив у нас перстень на тому тижні",— сказав продавець.

— Пан Луї був з молодою жінкою?

— Не дуже молодою. Продавець не додивлявся до неї, бо думав, що вони одружені. Зауважив тільки, що мала на шиї чорнобурку.

— Перстень був дорогий?

— Позолочений з фальшивим діамантом.

— Нічого не говорили при цьому?'

— Розмовляли як чоловік з жінкою. Продавець не пам'ятає, про що.

— Він би її впізнав?

— Я не певен. Вона була в чорному одязі, в рукавичках. Одну з них, приміряючи перстень, мало не забула на прилавку. Пан Луї вернувся, а жінка чекала його біля дверей. Вона була вища за нього. На вулиці він узяв її під руку, і вони подалися до майдану Республіки.

— А ще що?

— Все це вимагає часу. Розпитував я і далі, коло вулиці Монмартр, але даремно. Ага, мало не забув. Ви знаєте продавців вафель на Місячній вулиці?

Вафлі пекли майже надворі, в рундуках, як на ярмарку, і вже на розі вулиці чути було їхній солодкий дух.

— Вони пригадують його. Приходив частенько по вафлі. Він купував завжди три штуки і не з'їдав їх на місці, а забирав із собою.

Може, вафлі були призначені для товариша, котрого бачив пан Семброн?

— Бувши тобою, я б займався менше крамницями, а більше людьми на лавках.

На початку своєї кар'єри Мегре довгенько цікавився життям вулиці і тому знав, що кожна лава має своїх завсідників.

— Хочете, щоб я зробив облаву?

— Тільки не це! Просто підсідай до людей на лавках і нав'язуй знайомство.

Розділ четвертий

Похорон під зливою

Мегре викликав Лкжаса і запитаві

— Немає звістки про Альбера Жоріса?

— Поки що нема.

Коханець Моніки Туре не повернувся вчора ввечері додому, не з'явився вранці до книгарні, а також не прийшов опівдні у кав'ярню на Севастопольському бульварі, де він завжди обідав разом із дівчиною.

Люкас у погодженні з залізничними вокзалами, жандармерією та вартовими постами керував розшуками юнака.

Жанв'є у товаристві чотирьох колег ходив по крамницях з залізними виробами, сподіваючись знайти продавця ножа.

Кожен мав певне завдання. Лапуент почав перевіряти меблью^ вані кімнати. Мусив же десь пан Луї міняти черевики.

Сантоні клопотався Монікою, сподіваючись, що Альбер Жо-ріс спробує зустрітися з нею або передати їй звістку про себе.

День тому родина Туре доручила поховальному бюро забрати тіло. Похорон призначено на наступний день.

Незабаром подзвонив Неве.

— Я знайшов трьох чоловік, серед них одну стару жінку. Вона багато часу проводить на бульварі і пригадує Туре. Всі кажуть одне і те саме: він був дуже милий, з кожним привітний, товариський. Стара каже, що він ходив на майдан Республіки. А от один чоловік сказав: "Він когось чекав. Коли той приходив, вони рушали разом".

— Шукай далі,— мовив, зітхнувши, Мегре.

Потім він пішов униз, сів у машину і наказав їхати в Жюві. Водій насилу знайшов Тополину вулицю. Світло горіло на кухні та в кімнаті нагорі.

Дзвінок не діяв: його вимкнуто на знак жалоби. Але хтось почув ходу Мегре, і двері прочинилися. Комісар уздрів незнайому жінку, схожу на пані Туре.

— Комісар Мегре,— сказав він.

Жінка обернулася до кухні.

— Еміліє!

— Чую. Запроси.

У вузькому коридорі пахло квітами і восковими свічками. Кілька чоловік сиділо край столу в кухні і закушували.

Моніка подумала, що Мегре прийшов розпитувати її про Альбера Жоріса, і скам'яніла зі страху.

— Ви прийшли на похорон, пане комісар? — запитала Емілія.

— Так.

Спершу над'їхав катафалк. Потім з'явився, жваво ступаючи під парасолькою, кюре, перед ним ніс хреста хлопчик із хору.

Пирхали коні. Родина вишикувалася за катафалком, а далі стали приятелі чи сусіди.

Люди посувалися в неладі, бо лило. Дехто йшов тротуаром, пробираючись попід стінами будинків.

— Нікого не впізнаєш?

З розшукуваних не було нікого.

— Ходімо, Неве.

Дощ супроводжував їх аж до Парижа.

— Що чути, Люк асе?

— Дзвонив Лапуент з кав'ярні на майдані Республіки. Він знайшов кімнату.

— Кімнату Луї?

— Так, хоч власниця не виявляє охоти нам допомогти.

За кілька хвилин Мегре вступав уже до кав'ярні на майдані Республіки, коло груби сидів Лапуент*

— Де це?

— Недалечко. Я натрапив цілком випадково, бо це не готель і його немає в наших довідниках.

— Ти певен, що це там?

— Ви самі побачите. Я переходив вулицю Ангулем, коли побачив у вікні напис: "Здається квартира". Це маленький будиночок на три поверхи без двірнички. Я подзвонив і попросив показати кімнату. Власниця — підтоптана, руда жінка, колись, може, й гарна, але тепер безбарвна, з рідким волоссям. "Це для вас? — запитала вона, перш ніж відчинити двері.— Ви самі?" Я почув, як на другому поверсі грюкнули двері. Потім угледів, як через поруччя перехилилася вродлива дівчина в пеньюарі.

— Борділь, чи що?

— Майже. Я ладен присягнути, що хазяйка колишня бандур-ша. "Хочете найняти на місяць? Де ви працюєте?" Вона привела мене на третій поверх до кімнати, що виходила на подвір'я, з пристойними меблями. В кімнаті ще пахло жінкою. "Хто вам дав мою адресу?" — "Один мій приятель,— відповів я і про всяк випадок докинув: — Він запевняв мене, що мешкає в пані".— "Хто це?" — "Пан Луї". Я зрозумів, що вона

його знала. Хазяйка змінилася з лиця, навіть голос став інший. "Такого я не знаю! — кинула сухо.— Ви маєте звичку повертатися пізно?"

Жінка намагалася здихатися мене. Я тягнув далі з невинним виглядом: "Розумієте, цей мій приятель, може, він зараз тут. Він удень не працює і встає пізно".— "Ви берете кімнату чи ні?" — "Беру, але..." — "Платня наперед". Я витяг з кишені гаман. Ніби ненароком вийняв фотографію пана Луї. "О, прошу! Знімок мого приятеля". Вона ледве кинула оком. "Не думаю, щоб ми змогли порозумітися",— заявила вона, прямуючи до две-? рей. "Але ж..." — "Якщо вам не важко, прошу спуститися вниз, бо в мене обід пригорить". Певен, що вона його знає.

— Ходімо! — сказав Мегре.

Хоч іти було недалеко, вони сіли в машину. Коло будинку зупинилися.

— Хто там?

— п.ж.

— Що сталося? Я так і думала, що цей шалапут завдасть мені клопоту! — бурмотіла вона під ніс, кидаючи злісні погляди на Лапуента.

— Чому ви не призналися, що пан Луї був вашим жильцем?

— Чого пан, власне, хоче?

Мегре й собі витягнув фотографію пана Луї,

— Ви його знаєте, правда?

— Так. Зрештою, ви б про це довідались.

— З якого часу він жив тут?

— Два роки. Може, трохи довше,

— їх у вас багато?

— Жильців? Будинок надто просторий для самотньої жінки,

— Скільки ж?

— Зараз троє.

— І одна кімната вільна?

— Так.

— Що вам відомо про пана Луї?

— Це був спокійний чоловік, не завдавав жодного клопоту. Оскільки він працював уночі...

— Пані знає, що він працював?

— Я про це в нього не розпитувала, він виходив увечері і повертався вранці. Сон його був короткий. Я часто казала йому* що треба більше спати, але, здається, всі нічні працівники такі.

— Він приймав у себе чорняву жінку середніх літ?

— Гарна жіночка. їй над сорок, але вона вміє про себе дбати.

— Часто приходила?

— Три або чотири рази на тиждень.

— Вам відоме її ім'я?

— Я називала її панею Антоніною.

— Маєте її адресу?

— Я про це в неї не питала.

— А хто ще до нього заходив?

— Недавно хтось про нього питав кілька разів,

— Молода дівчина?

— Так. Вона нагору не підіймалася. Просила мене передати, що чекає його.

— Назвалася?

— Моніка. Вона стояла в коридорі і не хотіла навіть зайти до вітальні.

— Хто ще навідувався до нього?

— Якийсь юнак. Він у пана Луї сидів хвилин з десять.

— Давно де було?

— У серпні. Пригадую, була спека. А якось прийшли разом. Піднялися сходами, і зараз же юнак пішов.

— Це все?

— Мені здається, що й цього багато. Пан захоче зійти на* гсру?

— Авжеж...

Розділ п'ятий

Вдова поліцая

Меблі в кімнаті були, мабуть, куплені з торгу. Зроблені солідно, з горіхового дерева. Впадала в око велика шафа з дзеркалом.

— Хто тут прибирав?

— Пан Луї слав постіль, розставляв речі і витирав порох. Раз на тиждень я мила підлогу.

У кімнаті був зразковий лад; кожна річ лежала на своєму місці і на меблях не виднілося пилу.

Фотель пана Туре був присунутий до вікна. Поряд на круглому столику стояла оправлена в рамку фотографія сорокалітньої чорнявої жінки. її вигляд збігався з описом, який зробив продавець ювелірного магазину.

— Це вона до нього ходила?

— Так.

Мегре приставив крісло до шафи з дзеркалом і оглянув верх. Шафу покривав грубий шар пилу, але на ньому виразно відтиснувся чималий-прямокутник, слід якогось предмета: великого конверта або книжки.

— У нього був ключ від кімнати?

— Був, але йдучи, він залишав його в мене,

Мегре вийняв з рамки знімок пані Антоніни.

— Ви маєте телефон?

— Бастілія 22-51.

— Ваше ім'я?

— Марієтта Жібон.

— Дякую.

Під зливою, що ніяк не вщухала, Лапуент і Мегре пірнули до автомобіля.

— Під'їдь до рогу вулиці,— кивнув водієві Мегре і, звертаючись до Лапуента, мовив: — Повернешся назад. В кімнаті нагорі я залишив люльку.

— Навмисне?

— Так. Забавиш Марієтту на кілька хвилин, а потім прийдеш до мене.

Сам Мегре кинувся до телефону і зв'язався з П. Ж.

Це ти, Люкасе?.. Треба негайно налагодити підслухувана кя номера: Бастілія 22-51.

— Ось ваша люлька, шеф.

— Ти не застукав її на телефонній розмові?

— Не знаю. Вона розмовляла з двома жінками.

— Добре. Побачимося на Ке дез'Орфевр сьогодні по обіді.

Комісар назвав водієві адресу Леонії, вулицю Кліньянкур.

Дорогою прихопив коробку шоколаду.

— Для вашої матері,— сказав він Леонії.

— Ви й про неї подумали.

— Я хочу показати вам цю фотографію.

Леонія глянула на неї і одразу сказала:

— Це пані Машер!

Мегре відчув задоволення.

—■ Звідки ви її знаєте?

— Вона працювала в Каплана. Недовго, щось близько семи місяців. Це дружина поліцая, я її добре пам'ятаю.,,

— Чому вона покинула роботу?

— Наскільки мені відомо, її мали оперувати.

Комісар вискочив з крамниці.

— До префектури.

Мегре зайшов у відділ кадрів і спитав про Машера. За кіль-* ка хвилин він знав, що поліцай Машер загинув два роки тому Э якійсь вуличній колотнечі. Він мешкав тоді на алеї Доменіль. Вдова отримала пенсію. Дітей подружжя не мало.

Мегре занотував адресу. Щоб вигадати час, він подзвонив до Люкаса.

— Вона нікуди не дзвонила?

•— Поки що ні.

— І до неї ніхто не дзвонив?

— Дзвонили, але не до неї. До дівчини Ольги..,

Мегре знову сів до чорного автомобільчика.

— Алея Доменіль.

Вона виглядала так, як на фотографії, і так, як її описав продавець у ювелірному магазині: висока і дужа, спокійна ї стрцмана.

•— Я прийшов, щоб побалакати про Луї.

— Я цього сподівалася.

Хоч вона була смутна, але трималася хоробро.

— Ви приятелювали з Луї?

— Він мене дуже любив. Він ніколи не був ЙШЛЙВИЙ.

— Ви не довідалися, що він робив?

— Ні. Я не дійшла до того, щоб його розпитувати...

— Він не розповідав про свою дружину і дочку?

— Часто про них говорив.

— Що саме?

— Ним нехтували вдома... Докоряли, що він усе життя вдо=* вольнявся нудною посадою комірника.

— Чи ви ходили до нього на вулицю Ангулем?

— Так. Він хотів, щоб я побачила, де він прбвбдив свій час. Називав норою і дуже нею пишався.

— Він не казав, навіщо найняв кімнату в місті?

— Щоб мати куточок для себе хоч на дві годйнй протягом дня.

— Ви стали його коханкою?

— Я ходила до нього частенько.

— Він дарував пані коштовності?

— Півроку тому купив мені сережки, а недавно перстень, і все.

— Де ви зустрічалися?

— Майже завжди в нашій кав'ярні, а іноді на розі вулиці Сен-Мартен і бульварів.

— Він точно приходив?

— Завжди. В понеділок було холодно й хмарно. Отож ми пішли в кіно.

— На бульварі Бон-Нувель?

— І про це пан знає?

— О котрій ви розлучилися?

— Коло четвертої, за півгодини перед його смертю, якщо те, що пишуть газети, правда.

— Ви не знаєте, він домовлявся про якусь зустріч?

— Він нічого мені не казав.

— Не розповідав вам про своїх приятелів, про" людей, з яки* ми спілкувався? —

Жінка заперечливо хитнула головою.

— Луї ніколи не казав про розлучення, щоб одружитися з вами?

— Він надто боявся жінки.

— І дочки також?

— Дочку він любив.

— Ніколи його не заставали на лаві?

— На лаві? — перепитала жінка. Вона завагалася.— Єдиний раз, коли я ходила вранці на базар. Він розмовляв з якимось худим чоловіком, що справив на 'мене дивне враження.

— Чому?

— Бо скидався на циркового блазня або якогось коміка, що змив свій грим. Я не додивлялася до його обличчя. Зауважила, що черевики у нього були стоптані, а штани пошарпані.

— Ви спитали пана Луї, хто то був?

— Він відповів мені, що на лавах є всякого люду і це, власне, забавно.

Вийшовши від неї, Мегре звелів одвезти його на набережну дез'Орфевр.

Він не зайшов одразу до свого кабінету, а подався до відділу моральної поліції.

— Знаєте таку собі Маріетту або Марію Жібон? Я хотів би, щоб заглянули до картотеки.

— Молода?

— З п'ятдесят років.

Інспектор присунув скриньку з пожовклими та припалими порохом карточками. Шукати довелося недовго. Дівчина з прізвищем Жібон, родом із Сен-Мало, від одинадцяти років фігурувала в тій картотеці. її двічі затримували за обкрадання гостей.

— Сиділа?

— Випускали за браком доказів.

— А пізніше?

— Зачекайте, будь ласка. Я візьму іншу скриньку.

Інспектор знайшов її слід у свіжішій картотеці, але й та була десятирічної давності.

— Перед війною вона була помічницею масажистки на вулиці Жертв. Тоді вона жила з таким собі Філіппом Наталі, якого засуджено на десять років за вбивство.

— Наталі на волі?

— Помер у Фонтевро.

Ці відомості, власне, нічого не давали.

— А тепер?

— Не знаю. Якщо й вона не померла...

— Не померла.

— Очевидно, дійшла до розуму.

— Вона здає кімнати з меблями на вулиці Ангулем, але не зареєструвалася в Нагляді за готелями. У неї мешкають дівчата, але я не думаю, щоб вони промишляли вдома.

— Розумію.

— Треба почати стежити за тим будинком і добути відомості про мешканців.

Як тільки Мегре зайшов до свого кабінету, прочинив двері Люкас.

— Що чути?

— Це не стосується телефонних розмов. Але сьогодні вранці стався цікавий випадок. Якась пані Тевенар, що мешкає зі

своїм небожем на вулиці Гей-Люссака, вийшла з дому. Коли вона повернулася ї відчинила комору, щоб сховати покупки, то помітила, що ковбаса зникла. Дві години тому ковбаса там висіла. Потім під небожевим ліжком вона знайшла чужого носовичка та хлібні крихти*

— Що робить небіж?

— Його звати Губер, Він студент. Оскільки Тевенари неба-" гаті, він працює цілий день продавцем у книгарні на вулиці Сен" Мартен: Ви розумієте?

— Альбер Жоріс приятелює з ним?

— Так. Це Жоріс ублагав Губера сховати його на кілька днів у своїй кімнаті.

— Під яким приводом?

— Ніби він посварився з родичами, і батько був такий лю*

тий, що міг би його вбити. , '

— Він провів дві доби під ліжком?

— Лише одну добу. Першої ночі він Тинявся по вулицях. Шмаркач, певно, знову вештається містом"

— Він має гроші?

— Губер Тевенар цього не знав"

— Ти дзвонив на вокзали?

— Усе готово, шеф. Я б здивувався, коли б його нам не привели до завтрашнього ранку..,

— Сантоні немає в кабінеті?

— Я не бачив його від ранку*

— Напиши йому записку, щоб він завтра вранці чатував при вході до фірми "Жебер і Бащієльє". Коли панна Туре при^ йде, хай її припроводить до мене*

— Сюди?

— Так, до мого кабінету...

Розділ шостий

Прохачі

— Що вона робить?

— Нічого. Сидить випростана, голову задерла і дивиться пе" ред себе.

Телефон на вулиці Ангулем уперто мовчав*

Неве, котрий з колегою навперемін стежив за її будинком, не помітив нічого незвичайного.

Щодо Альбера Жоріса, то було відомо, Щр другого дня о шостій вечора він перебував ще у Парижі. Постовий Дамбун, котрий, як усі поліцаї, отримав опис особи молодика, вздрів його о тій годині на розі майдану Кліші і бульвару, коли той виходив з бару. Жоріс дав драла, пірнувши в юрбу. Власник винарні сказав, що його відвідувач по телефону не дзвонив, з'їв п'ять крутих яєць із булочками і випив три склянки кави. Він мав вигляд зголоднілого.

Лишався ще ніж. Ранковою поштою дістали листа від фірми, яка виробляла ті ножі.

В листі зазначалося, що як показує номер, вибитий на колодочці, ніж, знайдений на бульварі Сен-Мартен, був серед товару, надісланого чотири місяці тому оптовикові в Марселі.

— Що маю робити, шеф? — запитав Жанв'є, який займався цим ділом.

— Попередь Марсель. Далі візьмеш із собою Моерса або когось іншого з лабораторії і підете на вулицю Ангулем. Нехай Моерс візьме всі відбитки пальців, які знайде в кімнаті. Не забудьте оглянути верх шафи з люстром.

Моніка чекала весь цей час.

Без чверті одинадцять Мегре сказав нарешті:

— Запросіть її.

Він зустрів Моніку стоячи.

— Будь ласка, сідайте.

Вона сіла, поправила волосся і поклала торбинку на коліна. Мегре зайняв своє місце, підніс люльку і буркнув, перш ніж її запалити: •

— Дозволить панна?

— Мій батько курив.

— Я хотів би, зрозуміло, поговорити з панною про батька.—• Вона кивнула.— А також про вас... Ви дуже любите матір, пан-' но Моніко?

— Ні.

— Хочете сказати, що ви не мирите?

— Ненавиджу її.

— Чому?

Вона легко здвигнула плечима.

— Пан був у нас дома. Бачив її,

— Що ви маєте на увазі?

— Моя мати думає тільки про себе та про свою старість.

— А батька ви любили?

— То був бідолашний чоловік.

— Як ви це розумієте?

— Він не робив нічого, щоб змінити наше життя.

— Коли ви довідалися, що батько вже не працює на вулиці Бонді? — спитав комісар.

Він чекав якоїсь несподіванки, але помилився. Мабуть, вона передбачала це питання і вже заздалегідь приготувала відповідь.

— Приблизно три роки тому. Я не знаю достеменно. Це бу-ло начебто з січня. Був мороз. Фірму "Каплан" зліквідовано наприкінці жовтня. У січні й лютому батько ще шукав роботи. Настав час, коли він, вибиваючись уже з грошей, насмілився, хоч і неохоче, позичити у панни Леонії та старого бухгалтера.

— Батько сам сказав вам про це?

— Ні. Це сталося простіше. Мені довелося йти до клієнтки, перукарки за професією, що мешкала в тому самому будинку, де працював батько. Я заглянула на подвір'я. Вже смеркло, а в будинку світло не горіло. Здивована, я звернулася з питанням до двірнички і довідалася, що фірми "Каплан" уже немає.

— Повернувшись додому, ви сказали про це матері?

— Ні.

— А батькові?

— Він не сказав би мені правди,

— Ви стежили за ним?

— Так.

— Що він робив того дня?

— Заходив у кілька контор. Потім подався до дверей редак-*ції якоїсь газети, щоб прочитати дрібні оголошення. Я збагну-* ла, що він шукає роботу...

— А проте ваш батько наприкінці кожного місяця приносив платню.

— Це мене, власне, й дивувало. Щоразу я сподівалася, що він прийде з порожніми руками. Батько ж, навпаки, одного дня заявив матері, що зажадав надвишки і отримав її.

— Коли ж це було?

— Вже згодом. Улітку, десь у серпні.

— І ви з цього зробили висновок, що батько знайшов ро-* боту?

— Так. Я хотіла переконатися і знову за ним стежила. Але він, як і раніше, не працював. Тинявся, сидів на лавах. Одного разу я його застала на лаві, і він сказав, що працює страховиком, а тому має вільний час.

— Чому він про це не сказав удома?

— Знову-таки через матір. Вона гордує людьми, що оббивають чужі пороги, байдуже, продають вони пилососи чи пропо^ нують страхові поліси. Називає їх нікчемами і прохачами.

— Ви повірили батьковій розповіді про страхування?

— Поки що.

—— А потім?

— Я не була вже певна.

— Чому?

— Передусім тому, що він заробляв багато грот.

— Аж так багато?

— За кілька місяців тато заявив, що його призначено за-* ступником директора в тій самій фірмі "Каплан" і що він знову отримав надвишку.

— Ви не раз обідали вкупі?

— Це правда. Він говорив пошепки в сінях, де ми зустрінемося. У ресторані він просив мене вибирати найдорожчі страви, потім пропонував піти в кіно.

— Він носив жовті черевики?

— Один раз. І тоді я спитала у нього, де він перевзувається. Тато пояснив мені, що йому по роботі довелося найняти кімнату в місті.

— Він дав свою адресу?

— Не одразу. Це все тривало довго.

— Коли пані познайомилася з Альбером Жорісом?

Дівчина чекала і цього питання.

— Майже п'ять місяців тому.

— Ви його кохаєте?

— Ми збираємося виїхати разом.

— Щоб побратися?

— Коли Альбер стане повнолітнім. Він має заледве дев'ятнадцять років і не може одружуватися без згоди батьків.

— А вони не дали згоди?

— Напевне, не погодяться.

— Куди ви намірялися поїхати?

— До Південної Америки. Я вже подала заяву про паспорт.

— Маєте гроші?

— Трошки. Мені лишається з мого заробітку.

— Коли вперше пішли ви просити їх у батька?

Вона поглянула йому в очі і зітхнула:

— І це пану відомо?!

— Звідки ви довідалися про батькову адресу в Парижі?

•— Найшов Альбер.

— Стежив?..

— Так. Ми обмірковували вдвох, яким побитом батько заробляє гроші. Вирішили, що Альбер ходитиме назирці.

— Що він викрив?

— Найперше, що батько мав кімнату на вулиці Ангулем. Далі, що він зовсім не займався страхуванням, а швендяв по Великих Бульварах і сидів на лавках. Зрештою...

•— Що зрештою?

-— Мав коханку.

— Ви бачили її?

— Альбер показав мені місце, де вони зустрічалися.

•— На бульварі Сен-Антуан?

— Так. У кав'ярні. Я прийшла туди ніби ненароком і заглянула всередину... Я не мала .часу її роздивитися, але побачила, що вона так само негарна, як і моя мама...

— Потім ви пішли на вулицю Ангулем?

— Так.

— Погрожували йому?

— Ні. Я вдала, що згубила конверта з післяобіднім виторгом і що мене виженуть із контори, якщо не знайду грошей. І дода-ла, що мене вважатимуть за злодійку.

— Як він повівся?

— Здавалося, збентежився.

— Альбер теж бував у батька?

— Я боюся за Альбера.

— Ви знаєте, куди він зник?

— Ні. Альбер переконаний, що його звинуватять в убивстві.

— Чому?

— Бо він ходив на вулицю Ангулем...

— Який у вас доказ, що не він убив?

— А нащо ж йому це робити?

І вона докинула спокійним тоном:

— Я могла б зажадати від батька стільки грошей, скільки б нам заманулося.

— А коли б батько відмовив?

— Не відмовив би. Досить було б, щоб Альбер нахвалився розповісти про все моїй матері.

— Ви не бачилися з батьком у день його смерті?

— Ні.

— І Альбер?

— Я майже певна, що ні. У пас нічого не передбачалося на той день. Пообідали разом, як завжди. Альбер не згадував ні про що.

— Вам відомо, де батько ховав гроші?

— Він ховав їх у своїй кімнаті в Парижі.

— На верху шафи з люстром?

— Звідки пан це знає?

— А ви?

— Коли я прийшла якось просити у нього гроші, він став на стілець і зняв із шафи конверта, в якому лежали тисячофран-кові банкноти.

— Багато?

— Грубенька пачка.

— Альбер про це знав?

— Це не привід, щоб вбивати. Я певна, що він цього не робив.

— Значить, Альбер і ви шантажували батька з тим наміром, що коли матимете досить грошей, то втечете до Південної Америки.

Моніка не поворухнулася.

— І хоч як ви підглядали, але так і не дізналися, де ж бать-' ко добував гроші.

— Ми не дуже старалися.

— Розумію, важливі лише наслідки. Я дуже хотів би побалакати з Альбером.

— Коли б це тільки від мене залежало, він був би тут завтра вранці. Дурний. Я певна, що ховається десь і трясеться зі страху. Я можу йти?

— Не затримую панну.

Коли Моніка пішла, Мегре схаменувся, що забув запитати про одну деталь. Він подзвонив до фірми "Жебер і Башельє".

— Я хотів би поговорити з панною Монікою Туре.

— Хвилинку. Здається, вона саме повернулася.

— Алло! — пролунав голос Моніки.

— Хай панна не тішиться. Це не Альбер, а комісар. Я забув задати одне питання. Хто з вас переховує гроші?

— Я.

— Де?

— Тут. Я маю бюрко, замкнене на ключ.

— А в нього є гроші при собі?

— Певне, небагато.

— Дякую. Це все.

Люкас давав йому знак, що хтось просить його до іншого апарата. Мегре впізнав Лапуентів голос.

— Дзвониш із вулиці Ангулем? — здивувався комісар.

— Ні, від Маріетти. З пивнички на розі.

— Що чути?

— Не знаю, чи це сталося навмисне, але я хотів би вас попередити. Кімнату ми застали прибрану. Підлогу і меблі натерто, речі вичищено.

— А верх шафи?

— Також. Мені здавалося, що баба поглядає на мене глузливо. Я спитав, коли прибирали. Вона відповіла мені, що вчора була прибиральниця, котра приходить двічі на тиждень...

— Де Моерс?

— Ще нагорі. Він дивиться, чи не лишилося відбитків, але поки що нічого не знайшов. Прибиральниця добре попоралася.

— Запитай про ім'я та адресу тієї прибиральниці і відшукай її. Хай вона тобі розповість, як це сталося, хто їй загадав прибирати і хто був у кімнаті, коли вона працювала,

Мегре пішов до кабінету шефа.

І враз задзвонив телефон. Шеф зняв трубку.

— Так, він тут,— і, звертаючись до Мегре, сказав:—Це до вас. Неве когось привів і квапиться показати свою здобич.

У передпокої Мегре побачив збудженого інспектора Неве. Він

стояв коло стільця, на якому сидів хирлявий і блідий чоловічок непевного віку. '

— Хочеш найперше поговорити зі мною? — спитав він інспектора.

— Ні, було б необережно залишити цього спритника без опіки хоч би на хвилину.

Тільки тоді Мегре помітив, що чоловікові надіто наручники.

— Впізнаєте його, шеф?

Мегре все ще не міг пригадати імені, але раптом йому сяйнуло. Чоловік скидався на циркового блазня, що змив пудру і грим.

Розділ сьомий

Магазин непромокальних плащів

— Джеф Шрамек, на прізвисько Фред Клоун або Акробат, шістдесят три роки, родом із Рікевір'а над горішнім Рейном.

Збуджений успіхом, інспектор Неве рекомендував свого клієнта, ніби оголошував цирковий номер.

Ще хлопчиком Шрамек почав виступати в цирку, що мандрував по Ельзасу і Німеччині. Пізніше в Парижі — якщо Джеф не сидів у в'язниці за крадіжку з розломом — він кривлявся на базарних майданах.

Клоун Фред був з тих непомітних людей, які сидять собі любенько годинами на лавці, дивляться на перехожих і годують голубів.

— Ти голодний? — звернувся Мегре до інспектора. А коли той не знав, що відповісти, сказав: — Іди щось перекуси.

Неве пішов.

— Тепер побалакаємо віч-на-віч! Ти знаєш, чому тебе привели сюди?

Фред удав із себе дурня:

— Завжди хапають тих самих! Мені це нагадує давні добрі часи. Скільки вже років я не був тут!

— Твого приятеля Луї вбито. Не роби здивованої міни. Ти знаєш чудесно, про кого я кажу. Так само добре розумієш, що тебе можна обвинуватити в убивстві.

— Це була б ще одна судова помилка.

— Я хочу все ж роз'яснити твоє становище. Кілька свідків бачили тебе в товаристві пана Луї.

— Це дуже порядний чоловік.

■— Байдуже. Ви зазнайомилися близько двох з половиною років тому. Тоді пан Луї був без роботи, бідував і жив, як собака.

— Я знаю, що це значить,— сказав, зітхнувши, Джеф.— А з біди не виберешся зразу.

— Нараз ви обидва стаєте заможні. Слідство це з'ясує до-' кладно, з датами.

— Я ніколи не запам'ятовую дат.

— Зараз ти перестанеш сміятися. У суботу ти мав грошей по саму зав'язку, але проциндрив усе за кілька годин. У поне* ділок по обіді вбито твого спільника в завулку при бульварі Сен-Мартен.

— Це велика втрата для мене.

— Так от, усі погодяться, що ти єдиний, хто знав усі стежки пана Луї і був зацікавлений, аби його вбити.

— У такому разі вони бевзі.

— Це все, що я хотів тобі сказати. Уже пів на першу. Ми вдвох у моєму кабінеті. О першій прийде суддя Комельо, і я вї* дішлю тебе до нього сповідатися.

Джеф Клоун зітхнув.

— Де ти зустрів пана Луї?

— На лаві бульвару Бон-Нувель. Він, здавалося, радів, що є з ким поговорити.

— Казав, що безробітний?

— Він розповів мені свою коротку історію. Працював два* дцять п'ять років на одного хлібодавця, той без попередження замкнув свою буду, і він не смів нічого сказати жінці.

— А далі?

— Що пан, власне, хоче знати?

— Усе. Була крадіжка?

— Щось куди складніше.

— Чия ідея?

— його, очевидячки. Я не такий хитрий.

— Далі.

— Ви знаєте на бульварі магазин з непромокальними плащами?

— Авжеж.

— Лава, на якій звик сидіти Луї, стояла якраз навпроти. Отже, ненароком він приглядався до життя в магазині і до зви* чаїв працівників. Луї сказав мені: "Я оце думаю, як воно ста^ лося, що ніхто досі не обікрав касу. Це ж так легко!"

— Ти, певне, нашорошив вуха?

• — Я зацікавився. Він розтлумачив мені, що перед обідом, найпізніше у чверть на першу, коли останніх покупців у мага* зині обслужено, працівники йдуть на обід. Так робив і шеф, маленький дідок з борідкою. "Коли якийсь відвідувач захотів би, щоб його замкнули..."

— І ти дав себе замкнути? Потім виламав замок, щоб дістатися до каси?

— Так, обібрав касу. Потім подався до вбиральні. Поряд з бачком є віконечко, крізь яке не вдалося б просунути трилітню дитину. Але зовсім інша річ просунути туди пачку з банкнотами. Віконце виходить на подвір'я. Луї проходив поблизу і підняв пачку. Я ж почекав, поки повернуться продавці і найде стільки відвідувачів, що не привернути до себе уваги. Я вийшов так само спокійно, як і ввійшов.

— Ви поділилися?

— По-братськи...

— Я гадаю, що в тому глухому провулку, де було вбито Луї, він ходив подивитися, чи є в ювелірному магазині віконце, яке виходило на подвір'я?

— Очевидячки. Він завжди визначав місця, оскільки мав вигляд кращий за мій.

— Хто його вбив?

— Не знаю. Може, його жінка?

— А чому жінка?

— Бо вона... Якщо вона пронюхала, що він дурить її майже два роки і має приятельку...

— Вона знала таємницю?

— Мабуть, ні.

— Ти ходив на вулицю Ангулем?

— Ніколи.

.— Знаєш, де той будинок?

— Він його мені показував.

— Чому ти не заходив туди?

— Бо не хотів завдавати йому прикрощів. Господиня мала його за поважного франта.

— А як я тобі скажу, що в його кімнаті знайдено відбитки твоїх пальців?

— Я відповім, що це жарт.

— Хочеш, щоб тебе обвинуватили?

■— Це було б несправедливо.

— Хто ще знав?

— Доччин залицяльник. Він почав стежити за Луї, ходив до нього двічі вимагати гроші. Луї панічно боявся, що шмаркач розповість про все його жінці або пошле анонімного листа.

— Ти знаєш його?

— Ні. Знаю, що він дуже молодий і працює до обіду в книгарні. Луї сподівався біди. Торочив, що це не може так тривати і жінка зрештою взнає правду... Мене це приголомшило.

— Що?

— Звістка в газеті про його загибель.

Мєгре відчинив двері до сусіднього кабінету і мовив Люка* сові:

— Відведи його до в'язниці.

Мегре одягнув пальто і взяв капелюха, щоб податися до пив* нички "Дофін" перекусити. Спускаючись сірими сходами, він почув галас унизу. Комісар перехилився через поруччя.

Молодик з розпатланим волоссям борсався в обіймах росло* го поліцая.

— Утихомиришся, ти, недолуго?

Так привели до комісара Альбера Жоріса.

Розділ восьмий

Таємниця Моніки

— Сідай, лобуре.

— Я не лобур,— запротестував Жоріс.— Не гадав, що комі* сар ображає людей, перш ніж вислухає. Я йшов до вас, а той бурмило...

— Чому?

— Засвідчити, що не я вбив пана Туре.

— Думаєш, ми збиралися арештувати тебе. А проте маємо на це підставу.

— Ви були на вулиці Ангулем?

7— Звідки тобі відомо?

— Поліція мусила вислідити, що він мав кімнату в місті, хоча б з огляду на жовті черевики.

Комісар посміхнувся.

— А далі?

— Господиня, напевно, пояснила, що я приходив до нього.

— Хіба це підстава до арешту?

— Ви допитували Моніку.

— І уявив собі, що вона засипала тебе?

— Я здивувався б, коли б пан не примусив її заговорити.

— У такому разі чому ти спочатку ховався під ліжком свого приятеля?

— І про це ви також знаєте?

— Відповідай.

— Я не думав. Мені було страшно. Я боявся, що мене би^ тимуть.

— Чому ти залишив свою схованку на вулиці Гей-Люссака?

— Бо вже не міг сидіти під ліжком. Це було жахливо.

— Це все?

— Я був голодний. .

— Ти часто до нього ходив?

— Тільки двічі.

— Моніка знала про це?

— Знала.

— Що ти казав йому?

— Кому?

— Луї Туре.

— Що ми потребуємо грошей.

— Хто це такі "ми"?

— Моніка і я.

— Навіщо?

— На виїзд до Південної Америки.

— Де ці гроші?

— У Моніки. Вона ховає їх у своєму бюрку,

— А решту?

— Він обіцяв дати мені у вівторок. Сподівався великих внесків.

— Від кого?

— Не знаю.

— Він казав тобі, чим займається?

— Мабуть, не міг.

— Чому?

— Бо не працював. Мені не пощастило викрити, як він добував гроші. їх було двоє,

— Ти бачив другого?

— Раз, на бульварі.

■— Високий, худий?

— Так.

— Я хочу знати, що відомо тобі.

— Я нічого не знаю. Припускаю, що вони теж когось шан* тажували.

— І подумав, чому б і тобі не скористатися?

— Нам потрібні були гроші... Бо,Моніка жде дитини.

Мегре зняв .телефонну трубку.

— Люкас? Ходи сюди зараз.

Коли з'явився інспектор, Мегре мовив:

— Моніка вже в конторі, бо вранці її не було. Підеш до неї і відведеш її до лікаря, якого вона забажає. Якщо не назве жодного, відведи до лікаря префектури. Я хотів би знати, чи давно вона вагітна.

Ви переконалися, що я не вбивця?

— Я завжди був у цьому переконаний. Бачиш, це не так #егко, як уявляють собі люди, штрикнути когось ножем у спину. А ще важче вбити так, щоб чоловік не мав часу крикнути.

-— Я на це не здатний.

— Тобі відомо, де пан Луї переховував гроші?

— На шафі з дзеркалом.

Знову задеренчав телефон.

— Це ви, шеф?

Почувши інспектора Неве, Мегре зморщив чоло. Він не давав йому жодного завдання.

— Я знайшов схований скарб.

— Що ти кажеш?

Він зиркнув на Жоріса і перебив інспектора:

— Хвилинку. Я перейду до іншого апарата.

Комісар зайшов до кімнати обіч, а до своєї, про всяк випа-? док, послав інспектора пильнувати Жоріса.

— Добре! Я слухаю. Де ти?

— У шинку на набережній Вальмі.

— Що ти там робиш?

— Гадаю, я вчинив добре. Вже десять років, як клоун живе з такою собі Франсуазою. Як мені розказували, він до неї біль-? ше прив'язаний, аніж здається. Мені заманулося зайти до неї.

— Навіщо?

— Мене дивувало, що він залишає її без грошей. Я мав щастя: застав її вдома. У неї лише дві кімнатки з нішею, що править за кухню. У кімнаті стоїть залізне ліжко з мідними кульками...

— Розповідай далі.

— Я одразу переконався, що вона знала, чим займався її чоловік. Подумала, що його злапано на крадіжці в метро або автобусі, йому, певне, таке траплялося. Незважаючи на її ле* мент, я перетрусив помешкання. В кінці спало мені на думку відкрутити мідяні кульки, що оздоблювали ліжко. В одній' я знайшов зібгані банкноти. Добрі гроші! Ви тепер розумієте, шеф? Минулої суботи вони, мабуть, поділили шмат. ■

Комісар повернувся до Альбера Жоріса і відпустив чергового інспектора.

Він почув ходу в коридорі, чоловічу й жіночу, і догадався, що це повертається Люкас у товаристві Моніки. Обоє були змоклі. Моніка втратила певність у собі, а побачивши Альбера, за-" стигла з руками на торбинці, кидаючи на комісара гнівні по-? гляди.

— Ти водив її до лікаря?

— Спершу вона не хотіла. Я...

— Наслідки?

— Ніколи не була вагітна.

Жоріс не йняв віри власним вухам і не знав, до кого звер-* татися.

Комісар зачинив двері й показав дівчині на стілець.

— Маєте щось сказати?

— Хіба ви про це щось знаєте? Ви не жінка.

І, звернувшись до Жоріса, сказала:

— Присягаюсь тобі, Альбер, я справді думала, що матиму дитину.

Метре підморгнув Люкасові, і обидва вийшли до сусідньої кімнати. Вони зачинили за собою двері, залишивши коханців віч-на-віч.

Розділ дев'ятий

Судді Комельо нетерпеливиться

— Це ви, Мегре?

— Так, пане суддя.

Це був щоденний дзвінок.

— Як із справою Туре?

— А посувається вперед, посувається.

— Ви спробуйте прискорити справу.

— Обіцяю, пане суддя.

Одного ранку Мегре, зрештою, повідомили, що дзвонять з Марселя. Комісар довго розмовляв, потім пішов нагору до реєстратури і близько години переглядав картотеку. Не менше він сидів і в архіві.

Була майже одинадцята, коли Мегре сів у машину.

— Вулиця Ангулем! — кинув він водієві.

Малий Лапуент ніс свою службу перед будинком,

— Усі вдома?

— Тільки одна вийшла. Робити щоденні покупки.

— Котра?

— Ольга. Чорнява.

Комісар подзвонив. Фіранка ворухнулась. Хазяйка, човгаю* чи, вийшла йому відчинити.

— Арлетта нагорі?

— Покликати?

— Дякую. Я піду сам.

Стурбована Марієтта залишилася в коридорі; Мегре побрався сходами і постукав у двері на другому поверсі,

— Прошу.

Дівчина лежала на незастеленому ліжку, читаючи бульвар* ний роман.

Вона була здивована і потішена.

— Це ще не кінець цій пригоді?

— Буде кінець, як накриємо вбивцю.

— Чого, власне, від мене хочете?

— Ваші батьки все ще переконані, що ви працюєте на алеї Матіньйон?

— Чого пан хоче?

— Уже півроку ви тут мешкаєте.

— Що далі?

— Ви провадите вдома більшу частину дня і знаєте, що тут діється.

— Говоріть далі.

— Є один чоловік, що приходив постійно, а після смерті пана Луї не з'являвся.

Зіниці у неї звузилися.

— У всякому разі він приходив не до мене.

— А до кого?

— Ви повинні це знати. Гадаю, буде краще, якщо я одягнуся.

— Чому?

— Після цієї розмови мені краще сюди не потикатися.

Вона скинула халат, наділа сорочку і відчинила шафу.

— Я знала, що це так і скінчиться. Ви його арештували?

Комісар витягнув з кишені гаман і вийняв з нього фотографію тридцятилітнього чоловіка з шрамом на лівій стороні. Вона скинула туди оком, але не сказала нічого.

— Це він?

— Здається, ви в цьому переконані.

— Я не помилився?

— Де мені чекати, поки ви його арештуєте?

— Що пані відомо про Марка?

— Це коханець господині. Пан вважає за конечне, щоб я призналася тут?

— Де він?

Не відповідаючи, вона жужмом поскидала свої сукні та осо" бисті речі до великої валізи.

Марієтта Жібон стояла на порозі, в очах її світився неспокій.

— Куди ти?

— Туди, куди мене одведе комісар.

Мегре всунув валізу в машину і сказав Лапуентові:

— Пришли когось, щоб змінив тебе. Потім відшукаєш нас у пивничці "Республіканській".

— Гаразд, шеф.

Пивничка була поблизу. Вони сіли коло столика в глибині.

— Мені треба подзвонити,— мовив Мегре.— У ваших інтересах не тікати.

— Розумію.

Комісар зв'язався з набережною дез'Орфевр і передав вка" зівку Торенсові. Повернувшись до столика, він запитав:

— Де Марко?

— Не знаю. Коли пан прийшов уперше, господиня звеліла мені подзвонити до нього, щоб не дзвонив і не приходив, поки вона його повідомить.

— Коли пані виконала це доручення?

— За півгодини, як ви поїхали. На бульварі Вольтер.

— Ви розмовляли з ним особисто?

— Ні. Я дзвонила до гарсона в барі на вулиці Дує.

— Як він зветься?

— Фелікс.

— А бар?

— "Тузовий покер".

— Відтоді господиня не мала звістки від нього?

— Ні. Вона замучилася. Добре розуміє, що майже на двадцять років старша від нього, і все уявляє його в товаристві мо^ лодих дівчат.

— Де він узяв гроші?

— Не знаю. Він був тоді там.

— Коли?

— У понеділок, коли загинув пан Луї.

— О котрій годині прийшов він на вулицю Ангулем?

— Під п'яту. Вони зачинилися з хазяйкою в її кімнаті.

Справа тяглася ще два дні. Хтось — ніколи так і не довідалися хто — попередив Фелікса, гарсона з вулиці Дує, і він сховався у приятеля. Його там знайдено лише наступного дня ввечері.

Допит тривав до пізньої ночі, поки Фелікс признався, що він знайомий з Марко, і назвав його адресу.

Марко виїхав з Парижа і спинився в одному заїзді для рибалок. У ту пору року він був єдиним пожильцем.

Коли його брали, він устиг двічі вистрілити, але не влучив ні в кого. Банкноти, забрані в пана Луї, він ховав у поясі, який напевне пошила для нього Марієтта Жібон.

— Це ви, Мегре?

— Так, пане суддя.

— Як там справа Туре?

— Закінчена. Зараз я пришлю вбивцю та його спільницю.

— Хто ж це такий?

— Хазяйка підозрілого закладу та її коханець.